

# Formidling af forhistorien til børn

## Behovet for en arkæologididaktik

Af stud. mag. Maria Isenbecker og cand. mag. Camilla Bjarnø

*”Nu til dags kan man undersøge en gammel knogle og få at vide præcis, hvad det menneske har spist, selv om det er tusinder af år siden.”*

(Overskov 1998: 25)

Hvorfor er denne utrolige metode ikke kommet os for øre!?

Citatet stammer fra en af de mest anvendte grundbøger til historieundervisningen i grundskolen – ”Ind i historien for 3. klasse”. Den er skrevet af journalisten Carsten Overskov, der især er kendt for sine medrivende historie-reportager og fortolkninger af diverse klassikere i DRs børneradio.

I forbindelse med vores speciale ”Formidling af forhistorien for børn – også et arkæologisk ansvar?” har vi brugt det meste af et år på at finde og gennemlæse alt det skriftlige materiale<sup>1</sup>, der er udgivet på dansk om forhistorien til børn i perioden 1990-2001. Bevæggrunden for at foretage denne gennemlæsning var at vurdere indholdet af et sådant materiale ud fra en faglig arkæologisk synsvinkel, da dette ikke tidligere er blevet gjort, og da langt størstedelen af bøgerne ikke er skrevet af arkæologer.

### Hvad det skriftlige materiale indeholdt

Da vi påbegyndte undersøgelserne af dette materiale, var vi af den opfattelse, at det var et meget ensidigt billede af forhistorien, der blev formidlet til børn. Et billede, der havde sin rod i den forhistorie, der er fremstillet i Politikens og Sesams Danmarks historie.

Dér tog vi fejl!

Det viste sig at være helt andre kræfter end arkæologiske, der var afgørende for udvælgelsen af relevant stof. I højere grad var det samfundsmæssige og pædagogiske mål, end arkæologisk indsigt, der var udslagsgivende for, hvilken forhistorie der blev valgt og i tilgift hertil var det ofte en faghistorisk præget opfattelse af forhistorien frem for en arkæologisk. Resultatet blev, at der var tale om så alvorlige faglige misforståelser, at det ikke længere var muligt at gennemskue, hvorfra en sådan viden stammede.

I den litteratur, som vi til daglig beskæftiger os med indenfor den interne faglige formidling, er det praksis at opgive sine kilder til den viden, som ens undersøgelse bygger på. Årsagen er den selvfølgelig, at man som læser skal kunne kigge forfatteren efter i sømmene. Indenfor den eksterne formidling, i dette tilfælde den skriftlige formidling for børn, anses en sådan praksis, med opremsning af alle forskningens præmisser, for dræbende for børnenes interesse, og den medtages derfor ikke. Kildehenvisninger synes ligeledes at være overflødige, indføring i metoder medtages sjældent og indføring i fagtermer foregår sporadisk, inkonsekvent og inkonsistent. Heraf følger, ikke overraskende, at den videnskabelige argumentation udebliver, og i de tilfælde, hvor en argumentation alligevel anses for påkrævet af forfatteren, foregår den gerne efter bedste Erasmus Montanus princip og er i flere tilfælde etnocentrisk i en grad (på linie med Tintin i Kongo), der ikke kan accepteres i dag.

Eksemplerne er mange:

*"Hvem er dygtigst?"*

*Mens en australier huggede disse spydspidser ud af glas fra en ølflaske, var andre mænd ved at bygge et rumskib i USA. Det var i midten af 50'erne. Hvem synes du var bedst til at bruge sine hænder? "Oldtidsmennesket" eller de amerikanske mekanikere?"*

(Jensen 1996: 39)

Ikke alene en etnocentrisk men også en uværdig sammenstilling af teknisk formåen i forskellige samfund, der næppe hører hjemme i en historiebog.

*"I dag er østers en luksus. Skal man blot købe 10 østers, koster de omkring 100 kr. I stenalderen kunne folk spise løs af dem. Hvad ville den tids mennesker mon mene, hvis de kom ind i en af vores fiskeforretninger?"*

(Skovmand 1994: 13)

Vi kan vel hurtigt blive enige om, at det næppe ville være prisen, der ville overraske/forarge dem mest - sådan som spørgsmålet lægger op til!

*"Uden hund, ingen jæger så simpelt er det..." "Uden hund havde vi mennesker stadig ligget og rodet efter orme i jorden."*

(Overskov 1996: 43)

Hunden er jo menneskets bedste ven!

### **Fordomme og forventninger**

Hvor vi oprindeligt havde troet, at vi ville blive fortalere for den gode historie, at kampen stod mod en steril og noget livløs formidling af forhistorien, uden plads til "flere" forhistorier eller den spænding, vi selv føler i vores fag, blev vi efterhånden mere og mere overbevist om hele fagets betydning for stoffets gennemtrængelighed og relevans – både de gode historier, forhistorier og fagets metoder, teorier og forbehold.

Fortalere for den faglige formidlings fremme har dog udpeget fagligheden, og især den

medfølgende sproglige forbehold, som en barriere for modtagerens interesse. Fagligheden skal reformuleres og tilpasses modtagerne (Jensen, L.B.1995: 3). Vi mener derimod, at netop kompleksiteten i fagligheden med termer og udtryk fra faget kan skabe interesse hos modtageren, og at den bærende faktor i en relevant formidling af forhistorien må være autenticitet.

Det der for os fremstod som interesseskabende blev snarere jagten på forhistorien og de glimtvis øjeblikke hvor fortiden kommer nær, det uventede i lige så høj grad som det forventede - selve processen - der gjorde resultaterne spændende.

Når børnene gennem bøgerne aktiveres, og forhistorien<sup>2</sup> hermed forsøges åbnet, har bøgerne i de fleste tilfælde givet børnene enten en for ringe basis til et ordentligt afsæt i forhold til de krav, aktiviteter og spørgsmål der stilles, eller også er aktiviteter og spørgsmål for lukkede med en på forhånd givet facitliste.

Det er forhold, vi som fageksperter ikke kan være tjent med. Kommende generationers Anders Fogh og Brian Mikkelsen sidder i dag på skolebænken og deres måske eneste kontakt med forhistorien sker gennem dette materiale<sup>3</sup>. Og tro os: Det bidrager ikke til forståelse for vigtigheden af arkæologien. Et materiale der viser, at mere end 8.000 år snildt kan rummes indenfor 10 sider, eftersom forhistorien slet ikke rummer den kompleksitet og dybde, der tilskrives det langt mere vedkommende fagfelt historie. Den norske arkæolog T. Ekeland stiller i denne forbindelse et meget relevant spørgsmål:

*"Hva er det med arkeologisk kunnskabstoff som gjør det verdig som en del af skolefagene, eller uverdige som eget skolefag?"*

(Ekeland 1995: 42)

## Fagdidaktik

Det er her, vi har brug for en fagdidaktik. Didaktik forklares gerne som læren om det at lære. Det er afledt af det græske ord *didaktos* der betyder at lære fra sig, belære, undervise, klargøre eller fremstille (Politikens Etymologiske ordbog 1999). Siden 1900-tallet har begrebet hørt under videnskabsområdet pædagogik. Didaktik er imidlertid ikke synonymt med pædagogik, men en pædagogisk refleksion, hvor planlægningsdimensionen står centralt. En sådan planlægning indeholder overvejelser om en undervisnings formål, mål/indhold, tilrettelæggelse, udførelse og evaluering, alt sammen med elevforudsætninger som baggrund. Dette siger selvfølgelig kun noget om, hvilke forskellige begreber man skal overveje eller tænke igennem, når man vil planlægge en undervisning (Schnack 1993: 7ff). Hvad denne undervisning skal indeholde, knytter sig til et bestemt lærestof eller til faglige arbejdsmåder, og her er den almene didaktik ikke længere tilstrækkelig, idet fagdidaktikken må tage over.

Fagdidaktik kan forklares som mødestedet for en række forskellige perspektiver på formidlingen af viden i et fag. I en undervisnings-sammenhæng er de tre grundlæggende spørgsmål i fagdidaktikken: Hvad faget bør undervise i? (emnevalg), Hvorfor faget bør have det som emnevalg? (målsætning) og Hvordan man bør undervise i disse emner for at nå målsætningen (metode).

Da arkæologi udenfor universitær sammenhæng ikke er et undervisningsfag, er det her nødvendigt at udvide Hvad, Hvorfor og Hvordan, så de kan anvendes i andre sammenhænge end undervisningens. I dag er forståelsen af undervisning udvidet til begrebet læring, der rækker udover det, der foregår i skole-sammenhæng. Også arkæologifaget er derfor nødsaget til at beskæftige sig med de

konsekvenser i formidlingen, der er knyttet til modtageren. I et så medieinformeret samfund som det, der nu findes, er det ikke tilstrækkeligt at reflektere over kvaliteten i det, der formidles m.h.t. faglighed og værdier. Det er nødvendigt også at gennemtænke læringssituationen for at sikre, at budskaberne får optimale betingelser for at blive modtaget. Den udvidede fagdidaktik kommer altså til at indeholde et indbyrdes forhold mellem spørgsmålene **Hvad**, **Hvorfor** og **Hvordan** - hvor **Hvad** er knyttet til videnskabsfaget, **Hvorfor** er knyttet til de politiske og filosofiske værdier i samfundet og **Hvordan** tager udgangspunkt i pædagogik-faglige diskussioner (Ekeland 1995).

## Hvordan får faget arkæologi indflydelse?

I forbindelse med formidling af forhistorien til børn er udformningen af historiefaghæftet et af de steder vi som arkæologer kan gøre os gældende. Historiefaghæftet er produktet af de retningslinier, der er udstukket fra undervisningsministeriet til grundskolefaget historie. Det er primært udformet med udgangspunkt i pædagogiske metoder og pædagogiske og samfundsmæssige målsætninger. Historiefaget har hér en vis indflydelse gennem historiedidaktikken. Denne indflydelse synes imidlertid begrænset, fordi historiedidaktik er blevet autonomt, således at det fungerer delvist løsrevet fra faget, og dermed har mistet faget som omdrejningspunkt og indsat sig selv som orkanens øje. Det er ikke en vej vi vil anbefale, da faget altid bør være udgangspunktet for en fagdidaktik.

I en fagdidaktik bør de politiske og filosofiske værdier i samfundet og de formidlingstekniske og pædagogisk-teoretiske elementer inddrages og behandles i samklang med fagets muligheder. Et centralt element er, at interaktionen mellem fag og formidling er en forudsætning for at arkæologer forholder os aktivt og stillingstagende til de krav, der stilles

fra samfundets side om, at forhistorien medvirker til identitetsskabelse og kompetence- og dannelsesudvikling.

Vi mener derfor, at det er vigtigt, at fagarkæologen er i besiddelse af viden om aspekter i formidling for hensigtsmæssigt at kunne fungere som konsulent i formidlingsprocessen eller som selvstændig formidler. Arkæologen placeres herved i en tværfaglig sammenhæng. Der er for os ingen tvivl om, at denne placering bør være central for at en forsvarlig formidling kan finde sted, og at fagligheden må være det faste udgangspunkt for formidlingen.

Den engelske arkæolog J.D. Hill stiller spørgsmålet: "*Hvad kan faget bidrage med af unikt?*" Et spørgsmål vi synes er kernepunktet i en arkæologididaktisk debat. En sådan debat etableres ikke ved at vi sidder henholdsvis i Århus og København og diskuterer over telefonen, mens vi i øvrigt taler om vind og vejr og vasketøj, men ved at man skaber et forum hvor man får debatteret; **Hvad** det er der skal formidles, **Hvordan** det skal viderebringes og ikke mindst **Hvorfor** en viden skal opnås

### Noter

1. Undervisningsbøger, fagbøger, skønlitteratur og skriftligt materiale produceret i museumsregi til børn
2. En forhistorie, der i øvrigt, ifølge en stor del af materialet bedst varetages af amatører og hvis tolkning bedst overlades til andre fagdiscipliner. Således er vi som fag ekskluderet fra det af regeringen frygtede ekspertvælde, og kan som sådan håbe på at der ikke synes påkrævet fra regeringens side at opnå topkarakterer i statsførelse fra vores faggen. Men i og med vi fraskrives ekspertrollen, fraskrives vi også vores fags berettigelse.
3. Børn op til puberteten er først og fremmest orienteret mod at tilegne sig og erobre den omverden, de er en del af, og er i denne sammenhæng i udgangspunktet indstillet på at acceptere de voksnes støtte og vejledning. I ungdomsårene, hvor identitetsudviklingen finder sted, sættes selv de mest saglige anliggender ind i en yderst subjektiv sammenhæng – hvad betyder det for mig, helt personligt. I voksenalderen gælder det om at realisere livsprojekter, der både kan være familiemæssige, karrieremæssige eller helt personlige. Voksne er tilbøjelige til at bruge meget lidt energi på ting som de ud fra disse perspektiver ikke kan se meningen med (Illeris 2000: 13; Poulsen 1999).

### Litteratur

- Bjarnø, Camilla & Maria Isenbecker 2001: *Formidling af forhistorien for børn – også et arkæologisk ansvar*. 146sider + bilag. Upbl. cand.mag. speciale Københavns Universitet.
- Ekeland, Torun. 1995: Arkeologi, formidling og fagdidaktikk. *Nicolay 65/66*. Norge 1995. s. 38 - 42.
- Hill, J.D. 1987: Confessions of an Archaeologist who dug in School: or, is archaeology in a good or desirable thing? *Archaeological review from Cambridge*. vol. 6:2. Cambridge 1987. s. 143 - 156.
- Illeris, Knud 2000: Læring. I Knud Illeris (red.): *Tekster om læring*. Roskilde Universitets forlag, Gylling 2000. s. 9 – 14.

- Jensen, Bernhard Eric 2001: Historiebevidsthed – hvordan går det med det historiedidaktiske paradigmeskift? *Noter nr. 148. Marts 2001*. Historieforeningen for gymnasiet og Hf 2001.
- Jensen, Leif Becker 1995: *Ud af elfenbenstårnet - fortælle teknik for fagfolk, der vil skrive en god historie*. Roskilde Universitetsforlag 1995.
- Jensen, Nils Aage 1996: *Ny historie i sjette. Arbejdsbog*. Gyldendalske Boghandel, Nordisk forlag a/s, Copenhagen 1995. s.1-43
- Overskov, Carsten 1996: *Ind i Historien 3.klasse*. Gad og grafisk forlag . Danmark 1996
- Overskov, Carsten 1998: *Ind i Historien 5.klasse*. Gad og grafisk forlag . Danmark 1998.
- Politikens Etymologiske Ordbog 1999*. Politikens Elektroniske Ordbøger 1999
- Poulsen, Marianne 1999: *Historiebevidstheder – elever i 1990'ernes folkeskole og gymnasium*. Roskilde Universitets forlag 1999.
- Schnack, Karsten 1993: Sammenlignende fagdidaktik. Fagdidaktik og almen didaktik. I Karsten Schnack (red.): *Didaktiske studier. Bidrag til didaktikkens teori og historie*. Danmarks Lærerhøjskole 1993.
- Skovman, Sven 1994: *Historie 1. Danmarks historie fra oldtiden til reformationen*. Munksgaards nye historiesystem, 2.udg. 1994.(s.6-61)
- Historiefaghæftet 1995: <http://www.laer-it.dk/fag/his/lov/faghft.htm>